

ARVOSTELUT

Sisarusten perhehistoriaa

Johanna Ilmakunnas

Davidoff, Leonore 2012. Thicker Than Water: Siblings and their Relations 1780–1920. Oxford: Oxford University Press. 449 s.

Essexin yliopiston professori emerita Leonore Davidoff (1932–2014) kuuluu perhe- ja sukupuolihistorian ja sosiologian suuriin vaikuttajiin, jonka tieteellinen työ on innoittanut useita tutkijapolvia ja vaikuttanut heidät kysymyksenasetteluihinsa, kiinnostuksenkohteisiinsa, metodeihinsa ja identiteetteihinsä tutkijoina. Davidoff keskittyi jo 1970-luvulla tarkastelemaan perheen ja sukupuolen merkitystä yksilöiden elämässä sekä ylemmän keskiluokan naisten toimijuutta. Davidoff oli perustamassa vuonna 1989 urauurtavaa aikakauskirjaa *Gender & History*, joka nimensä mukaisesti keskittyi naishistorian sijaan sukupuolihistoriaan, ja josta pian tuli keskeinen sukupuolihistorian uusien avausten julkaisukanava. Davidoffin onnistui myös yhdistää tutkijan ja yliopisto-opettajan ura perheeseen, mikä ei ollut lainkaan tavallista hänen sukupolvensa naisille.

Leonore Davidoffin pääteoksiin teoksiin kuuluu yhdessä Catherine Hallin kanssa kirjoitettu *Family Fortunes: Men and Women of the English Middle Class 1780–1850* (1987), joka nosti suorastaan vallankumouksellisella tavalla esiin keskiluokan perheen ja elämäntavan 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alkupuolella. Jo ensimmäisessä teoksessaan *The Best Circles: Society, Etiquette and the Season* (1973) Davidoff tarkasteli 1800-luvun ylemmän keskiluokan yksityiseen ja julkiseen piiriin jakaantunutta ja voimakkaasti sukupuolittunutta elämää, ja sukupuolen ja luokan problematiikka kulkeekin läpi kaikkien hänen tutkimustensa.

Thicker Than Water (2012), Davidoffin viimeinen teos, on pitkän kiinnostuksen ja perehtymisen tulos. Kirjassa Davidoff on tarttunut aiheeseen, joka usein uhkaa jäädä perheen historiassa varjoon, nimittäin sisaruksiin ja sisarusten välisiin suhteisiin. Fokuksessa on brittiläinen keskiluokka 1700-luvun lopulta 1920-luvulle, pääpainon ollessa 1800-luvulla. Keskeisenä teemana on sisarussuhteiden asettaminen laajempaan poliittiseen, taloudelliseen, kulttuuriseen ja uskonnolliseen kontekstiin. Davidoff selvittää, minkä vuoksi niin monella tieteenalalla, joista historia on ainoastaan yksi, on sisarusten ja sisarussuhteinen merkitys modernin kapitalismin ja yhteiskunnan tai aatteiden ja ideologioiden muotoutumisessa jätetty niin vähälle huomiolle. Davidoff väittää vakuuttavasti, että Britannian taloudellinen ekspansio ja kapitalismin synty 1800-luvulla olivat mahdollisia juuri keskiluokan perheiden takia. Tuona aikana perhekoko kasvoi selvästi edelliseen vuosisataan verrattuna, pienentyäkseen jälleen 1900-luvun alussa. Lapsikuolleisuus laski, elinikä piteni ja hedelmällisyys kasvoi parempien elinolosuhteiden vuoksi 1800-luvulla. Tämä johti suurperheisiin, joita Davidoff kutsuu ”pitkiksi perheiksi”, ”long family”. Perhe- ja sukuverkostot olivat avainasemassa kapitalistisen yhteiskunnan synnyssä, koska juuri ne mahdollistivat pääomien, henkilöstön, osaamisen ja yhteyksien tehokkaan hyödyntämisen liike-elämässä

ja politiikassa.

Davidoff lähestyy sisarussuhteita kartoittamalla ja pohtimalla ensin, miten eri alojen tutkijat historioitsijoista sosiologeihin ja psykologeista geenitutkijoihin ovat tarkastelleet perhettä, sukua ja sukulaisia sekä ymmärtäneet perheenjäsenten ja sukulaisten suhteita. Hän nostaa esiin myös perheen eri ihmisten kokemana sekä perheen merkityksen yksilöiden identiteetin muodostumiselle, mihin 1800-luvun porvarisperheiden runsas kirjeenvaihto-, päiväkirja-, muistelmaja- ja muu tekstiaineisto antaa yltäkylläiset mahdollisuudet. Keskeisenä lähdeaineistona toimii myös väestönlaskenta-aineisto, jonka avulla on mahdollista seurata suuria demografisia muutoksia.

Davidoff tarkastelee sisarussuhteita lapsuudesta aikuisuuteen ja vanhuuteen, ja keskittyy sekä intiimeihin ja läheisiin suhteisiin sekä sisarusten etäisiin suhteisiin tai avioliittojen solmimisen aiheuttamiin sisarussuhteiden viilenemisiin tai lämpenemisiin. Hän nostaa tarkasteluun myös perhehistorian piirissä vähälle huomiolle jääneet tädit, sedät, enot, serkut, sisaren- ja veljenpojat sekä sisaren- ja veljentyttäret. Muita tärkeitä teemoja ovat sisarusten välinen insesti, sisarusten menettäminen sekä läheisavioliitto (*close marriage*) eli edesmenneen puolison sisaren tai veljen kanssa avioituminen.

1800-luvun Britanniassa keskiluokkaisista perheistä 10–15 prosentissa oli kymmenen lasta tai enemmän. Davidoff painottaa, että kymmenen kymmenlapsista perhettä tarkoittaa sataa erilaista kokemusta sisarus- ja perhesuhteista. Perhesuhteet olivat harvoin noin kahden vuoden ikäeron rytmittämiä selkeitä jatkumoita vanhimmasta lapsesta nuorimpaan, sillä vanhempien läsnäolo tai poissaolo, sairaudet, keskenmenot ja kuolemat saattoivat aiheuttaa pitkiäkin ikäeroja sisarusten välille. Lisäksi Davidoff painottaa koko ajan sisarusten (ja myös vanhempien) persoonallisuuden ja heille tarjoutuneiden valinnanmahdollisuuksien merkitystä sisarusten välisissä suhteissa ja perheen dynamiikassa. Keskiluokan miesten elämä oli paljolti julkista ja tapahtui kotien ulkopuolella, kun taas vauraan keskiluokan naisilla ei välttämättä ollut juuri lainkaan mahdollisuuksia toimia kodin ulkopuolella tai tilaisuuksia muodostaa kiinteitä ihmissuhteita muihin kuin perheen ja suvun jäseniin. Miehet lähetettiin kouluun, opiskelemaan ja töihin kotien ulkopuolelle, kun taas naiset saattoivat saada kasvatuksen ja koulutuksen kokonaan kotona, ja heidän mahdollisuutensa toimia yhteiskunnallisissa rooleissa kodin ulkopuolella olivat rajalliset. Davidoff tuo ansiokkaasti esiin sukupuolen ja luokka-aseman aiheuttamat jännitteet sisarussuhteissa, joissa keskiluokan ja yläluokan miehet toimivat miehessä roolissa yhteiskunnassa, kun taas heidän äitiensä, sisariensa, kälyjensä, tätiensä ja naispuolisten serkkujensa tuli toimia hillitysti ja ihanteellisen naisen tehtävien mukaisesti perheen piirissä.

Leonore Davidoff tarjoaa hätkähdyttäviäkin näkökulmia 1800-luvun porvarilliseen maailman ja perhesuhteisiin. Sukupuolten väliset yhteiskunnalliset rajat ja naisten alisteinen asema miehille kaikessa niin perheen yksityisyydessä kuin julkisessakin elämässä tuntuvat korostuvan entisestään Davidoffin tutkimien perheiden esimerkkien valossa. Kuitenkin hän pyrkii koko ajan ymmärtämään kohteitaan ja tuomaan esiin historian monimuotoisuuden ja moninaisuuden, ja on avoin historian perheiden todellisuuksille, jotka eivät aina olleet ihanteiden mukaiset. Tarkastelemalla tunnettuja perheitä tai tunnettujen henkilöiden perheitä Davidoff sitoo 1800-luvun perheen vahvasti aikaan ja paikkaan sekä syventää entisestään perhesuhteiden ja sisarussuhteiden merkittävyyttä ajan ihmisille. Hän osoittaa, miten suuri merkitys sisarussuhteilla ja perhemuodoilla oli Charles Darwinin tieteelliselle työlle, Britannian moninkertaisen pääministerin William Ewart Gladstonen poliittiselle toiminnalle tai William Wordsworthin kirjallisille pyrinnoille sekä Rothschildtien pankkiirisevun menestykselle.

Sigmund Freudin sisarus- ja perhesuhteisiin keskittyvä luku laventaa aihetta maantie-

teellisesti, ja tuo esiin kuinka samanlaisia porvariston perheet olivat 1800-luvun Euroopassa. Davidoff painottaakin, että jos katsoo porvariston perheiden taloudellisia, aineellisia ja demografisia piirteitä sekä perheen kokemusta jättäen kulttuuriset ja etniset piirteet vähemmälle huomiolle, perheen kokemus ja perhesuhteiden moninaisuus oli samankaltaista kaikkialla Euroopassa. Perhesuhteiden, sisarusuhteiden ja avioliiton merkitys Freudin psykoanalyttisten teorioiden kehittymiselle oli keskeistä. Davidoffin mukaan Freud kuitenkin pyrki määrätietoisesti häivyttämään sisarusuhteiden merkityksen omassa elämässään, ja Freudin arkistoissa on edelleen henkilökohtaista aineistoa, jota tutkijat eivät ole saaneet käyttöönsä. Freudin perheen kohdalla Davidoff puhuu sisarusten hiljaisuuksista, alleviivaten samalla sisarusuhteiden olennaista merkitystä Freudin ajattelulle ja psykoanalyysin kehittämiseksi. Hän painottaa sitä, että Freud oli myös isä, veli, lanko ja eno, myöhemmin myös appi, isoisa ja isosetä, jonka perhesuhteiden verkosto oli hyvin tyypillinen vauraan porvariston perhemalli 1800-luvun loppupuolen Euroopassa.

Leonore Davidoffin *Thicker Than Water* on tärkeä kirja ja tärkeä tutkimus. Se muistuttaa, että tuskin kukaan ihminen kehittyy irrallaan ympäristöstään. Perheen, lapsuuden perheen, sukuverkoston, avioliiton perheen, vanhempiensa tai veljensä taloutta hoitavan naimattoman naisen perheen ja kaikkien muiden erilaisten perheiden merkitys yksilöille ja heidän kauttaan yhteiskunnalle on perustavanlaatuinen. Erityisesti Davidoff tähdentää perheen merkitystä 1800-luvun julkisessa sfäärissä eläneille miehille, jotka historiankirjoituksessa yhä edelleen nähdään usein julkisen toiminta kautta, heidän perheidensä ja varsinkin perheiden naisten jäädessä näkymättömiksi tai yksiulotteisiksi. Sisaret, serkut, tädit ja kälyt olivat kuitenkin aktiivisia toimijoita, tuntevia ja ajattelevia yksilöitä veljien, serkkujen, setien, enojen ja lankojen rinnalla. He kaikki muodostivat yhdessä perhesuhteiden alati muuttuvan verkoston, jossa jokaisella suhteella on merkityksensä yksilöiden identiteetin ja elämänkohtaloiden muovautumiselle.

Tärkeintä kirjassa on loistavan historiantutkijan pyrkimys ymmärtää tutkimiaan ihmisiä ja ilmiöitä niiden omista lähtökohdista ja halu antaa ihmisille oma ääni ja kunnioittaa sitä. Kuitenkin Davidoff on koko ajan myös tietoinen omista lähtökohdistaan ja rajoitteistaan tutkijana sekä siitä, että tutkimus ja tutkimuskysymykset ovat aina sidoksissa omaan aikaansa. *Thicker Than Water* on painava puheenvuoro perheen ja sisarusten, sukupuolen ja luokan historiasta. Se laajentaa ja syventää merkittäväällä tavalla käsitystä perheestä ja perheen merkityksestä 1800-luvun porvaristolle, joka puolestaan määritteli pitkälti ne (ydin)perheen sekä mieheyden ja naiseuden ihanteet, jotka vaikuttavat yhä edelleen keskusteluun perheestä ja perheen historiasta sekä sukupuolesta.

FT Johanna Ilmakunnas on Euroopan historian dosentti Helsingin yliopistossa sekä Suomen ja Euroopan historian dosentti Turun yliopistossa.